

Basın Yayın Genel Müdürlüğü (Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi)

Matbuat Müdürlüğü, ilk kez 2 Şubat 1862'de Maarif-i Umumiye Nezareti'ne bağlı olarak kurulmuş ve ilk müdürlüğünü Ohannes Paşa üstlenmiştir. Matbaa-i Amire'nin düzenli çalışmasından sorumlu müdürlüğe, Fransız Basın Kanunu'ndan yararlanılarak hazırlanan 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi'yle yeni görevler yüklenmiştir. Nizamnameyle sayıları artan gazete ve dergiler denetim altına alınmaya çalışılmış; basılan gazetelerin her sayısından bir nüshanın gazete basılmadan önce gazete sahibi veya müdürü tarafından imzalanarak Matbuat Müdürlüğü'ne (ya da taşra gazetesi ise valiye) gönderilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Kurumun bir başka görevi, hükümete ait ilan edilmesi gereken konuları gazetelere aktarmaktı. Ardından 1867'de çıkarılan ve sert önlemleri içeren Ali Kararname'yle basına ciddi sınırlamalar getirilerek gazete kapatmak kolaylaştırılacaktı.

Kuruluşundan birkaç yıl sonra Dahiliye Nezareti'ne dahil olan müdürlük, 1870 yılında Hariciye Nezareti'ne, 1877'de ise yeniden Dahiliye Nezareti'ne bağlanmıştır. Kuruma yeni bir düzenleme, Abdülhamid döneminin başlarında 2 Ocak 1879 tarihli Matbuat İdaresi'nin Nizamname-i Dahiliyesi'yle getirilmiştir. Artık Matbuat Dairesi, umumi müdür başkanlığında Muayene-i Matbuat ve Umur-ı Adiye-i Matbuat kısımlarından oluşacaktı. Ayrıca yurt içi ve yurt dışında devletle ilgili bütün yayınların izlenmesi, bu doğrultuda başta elçilikler olmak üzere gerekli kurumlarda dil bilir personel, tercüman ve katipler görevlendirilmesi esasları belirlenmişti. Bu düzenlemeyle yabancı gazetelere para yardımından yayın organlarının "doğru haber" yayımlamalarını sağlamaya kadar Matbuat Müdüriyeti'nin yetkileri ve çalışma yöntemleri çerçevelenmişti.

1885'te Matbuat-ı Hariciye/Ecnebiye Müdürlüğü yapılandırıldıktan sonra Dahiliye Nezareti'ne bağlı Matbuat Müdürlüğü unvanı, kayıtlara Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü olarak yansımıştı. Bu müdürlüğün 1894'te Dahiliye Nezareti'ne bağlanmasıyla Matbuat-ı Dahiliye ve Matbuat-ı Hariciye müdürlükleri tek nezaret çatısı altında toplanmış oluyordu. Ancak fazla süre geçmeden Matbuat-ı Ecnebiye Müdürlüğü tekrar Hariciye'nin bünyesine alınacaktı.

Sultan Abdülhamit döneminde (1876-1908) Matbuat Müdürlüğü'nün Türk basın hayatındaki rolü bir hayli belirleyicidir. İdare her ne kadar Dahiliye Nezareti'ne bağlı görünse de doğrudan Mabeyn'le ilişkili olmuş; talimatları buradan almıştı. Kuşkusuz müdürlüğün basın hayatındaki belirleyiciliği, başta sansür kanalıyla olmak üzere dönemin konjonktürü bağlamında kendini göstermişti.

Meşrutiyet döneminde, 1864 Matbuat Nizamnamesi ile 1867 Ali Kararname ve 1857, 1888, 1894 tarihlerindeki matbaalarla ilgili düzenlemelerin yerine 1909'da yeni bir matbuat ve matbaalar kanunu yapılmıştır. 1913'te Hariciye ve Dahiliye Nezaretlerine bağlı bulunan sırasıyla Matbuat-ı Hariciye ile Matbuat-ı Dahiliye müdürlükleri, kanunla birleştirilerek Matbuat Umum Müdürlüğü haline dönüştürülmüştü. Birinci Dünya Savaşı yıllarında da etkinliklerini sürdüren kurum, ilerleyen yıllarda *On Beşinci Yıl Kitabı*'ndaki ifadeyle "Meşrutiyet devrindeki bir Matbuat idaresi alâlade bir kalem olmaktan kurtulamamıştı" eleştirisine maruz kalacaktı.

30 Ekim 1918 Mondros Ateşkesi'nin ardından gerçekleşen işgaller ve Türkiye'nin geleceğini belirlemeye yönelik İtilaf Devletlerinin politikalarına karşı ortaya konulan direnişle birlikte ülke olağanüstü bir süreç yaşamaya başlayacaktır. Bu dönemde yani Türk Bağımsızlık Mücadelesi sürecinde kuruma yönelik eleştirileri yoğunlaştıracak gelişme, işgalci sansürüne hizmet edilmesi olacaktı. Diğer yandan direnişin başkenti haline gelen Ankara, sadece dünya savaşının

galilerine karşı değil geleneksel başkent İstanbul'a karşı da mücadele vermek zorunda kalmıştı. Sonuçta Milli Mücadele yıllarında işgallerin yarattığı sorunlu, olağanüstü ve özel şartlar/atmosfer içinde İstanbul ve Ankara merkezli iki matbuat müdürlüğü varlık gösterecekti.

Milli Mücadele'nin merkezi Ankara'da propaganda, tanıtım ve istihbarat yapılanmasına uzanan süreç kademeli şekilde gerçekleştirilmişti. İstanbul karşısında Ankara'nın propagandaya verdiği önem ve duyulan ihtiyaçlar doğrultusunda öncelikle "Mesleği: Millet in idaresini hakim kılmaktır" mottosuyla *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi çıkartılmıştı. Ankara'nın resmi yayın organı niteliğine sahip olacak bu gazetenin ardından "Anadolu Ajansı", henüz TBMM açılmadan önce 6 Nisan 1920'de kurulacaktı. Bu diziyi tamamlayacak istihbarat biriminin yapılanmasının geçmişi, TBMM'de (Yunus Nadi [Abalıoğlu] başkanlığında İrşad Komisyonu'nun kuruluşunun ardından) Mayıs 1920 başlarına kadar inmektedir. Nitekim Karahisarı Sahib (Afyonkarahisar) Mebusu Mehmed Şükrü Bey'le Amasya Mebusu Hamdi ve Çorum Mebusu Sıddık Beylerin "istihbarat şubesi" kurulmasına ilişkin 3 Mayıs 1920 tarihli önerileri, ertesi gün görüşülmüştü. 4 Mayıs görüşmelerinde "Bizim ihtiyacımız şu devrede en çok propagandacılıktır" ifadesiyle Bolu Mebusu Tunalı Hilmi, Ankara'nın önceliklilerinden birini seslendirmiş/tanımlamıştı ki arkasından Saruhan (Manisa) Mebusu Mustafa Necati Bey tarafından Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi kurulmasına yönelik kanun teklifi Meclis'e verilecekti. 16 Mayıs 1920 tarihli teklifin gerekçesinde, Anzavur isyanı hakkında kamuoyunda yanlış bilgilendirmeler olduğu kaydedilerek halkın doğru bilgiyle aydınlatılması için bir bakanlık veya genel müdürlük kurulması gerektiği belirtilmekteydi.

Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'ni kuracak yasa tasarısı, İrşad Encümeni tarafından ele alındıktan sonra 7 Haziran 1920'de TBMM'de görüşülmüş ve aynı gün tasarı yasalaşmıştı. Bu yasayla kurulan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin temel amacı "Alelûmum dahili ve harici neşriyat ve irşadat ve istihbarat işleriyle meşgul olmak ve bilcümle matbuat umuruna merci teşkil eylemek"ti.

Yeni düzenlemeyle Anadolu Ajansı, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bünyesinde şube müdürlüğü haline getirilmişti. Yaklaşık 5 yıl sonra, kuruluşunda olduğu gibi Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal'in isteği doğrultusunda Anadolu Ajansı'nın yapısı, daha tarafsız ve bağımsız işlev yürütmesini sağlamak amacıyla şirket haline dönüştürülecekti. İlerleyen yıllarda da Anadolu Ajansı'nın denetlenme gibi yetkiler dolayısıyla Matbuat Umum İdaresi'ne bağıntısı, bazı istisna süreçler hariç çeşitli yasal düzenlemelerle sürecekti.

Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi kurulduğunda umum müdürün *Hakimiyet-i Milliye*'nin başmuharriri olması uygulamasına başvurulmuştu. *Hakimiyet-i Milliye* ve Anadolu Ajansı'ndan sonra 7 Ekim 1920'de *Ceride-i Resmîye* çıkarılmaya başlanmıştı. Bu üç yayın organının yanı sıra, çeşitli bültenler, risaleler ve kitaplar da Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi tarafından bastırılıp dağıtılmıştı. Kuruluşundan itibaren yurtiçinde (İstanbul, Adana, Zonguldak, İzmit, Kars, İnebolu, Antalya, Aydın) ve yurtdışında (Paris, İsviçre, New York, Berlin, Londra, Viyana) çeşitli şube ya da merkezler faaliyete geçirilmiş, memurlar tayinle görevlendirilmişti. Müdüriyete kurulduğu ilk yıl için 1.500.000 kuruşluk bütçe öngörülmüştü. Kadro ve tahsisat cetvelinde yer verilen bir umum müdür, bir ajans müdürü, birer dahiliye ve hariciye masası çalışanı, bir muhabir, bir başkatip, bir memur, iki katip ve bir hademeyle örgüt hayata geçirilecekti.

Yasadaki harcamaların "icra reisinin tasdikine iktiran etmek şartıyla" yapılabileceği hükmünden de anlaşılacağı gibi müdürlük, ilk aşamada İcra Vekilleri Riyaseti'ne bağlı olarak kurulmuştu. Ancak birkaç ay sonra, 25 Aralık 1920 tarih ve 79 sayılı kanunla "Matbuat Müdüriyeti Umumiyesinin Hariciye Vekâletine Rabtına" karar verilecekti. Kanunda

müdürlüğün adından “İstihbarat” sözcüğü kaldırılarak, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi şeklinde kullanılması tercih edilmişti. Bununla birlikte “matbuat-ı dahiliyeye mütealik” konularda Müdüriyet, doğrudan doğruya Dahiliye Vekaleti’yle temasta olacaktı.

Milli Mücadele yıllarında konu itibarıyla yeri geldikçe TBMM’de müdürlüğün görevlerini, sorumluluklarını karşılayıp karşılayamadığı ve harcamaları tartışılmıştı. Nitekim 1921 başlarında TBMM’de Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi’nin bütçesiyle Galip Bahtiyar’dan (Göker) sonra müdürlüğü üstlenen Muhiddin Bey’in (Birgen) tercih ve uygulamaları sert tartışmalara yol açmıştı. Ağaoğlu’nun genel müdürlüğü döneminde de Meclis’in 1922 Bütçe görüşmelerinde Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi’nin harcamalarının eleştiri konusu olduğu görülmektedir. Meclisteki tartışmalarda müdürlüğün vekalet/bakanlık düzeyine çıkarılması önerileri de gündeme gelmişti.

Cumhuriyet’in kurulmasıyla Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi’nin yeniden yapılandırılması tartışmaya açılmıştır. Müdüriyet, bağlı kuruluşların ayrılmasıyla yabancı basın organlarında Türkiye hakkında çıkan haber ve yazıların tercümelerini küçük broşürler halinde basan bir kuruluşa dönüşmüştü. Bu arada idare, özellikle 1923 yılında, *Hilafet ve Milli Hakimiyet* (Matbuat ve İstihbarat Matbaası, Ankara 1339), *Kooperatif Şirketler* (Matbuat ve İstihbarat Matbaası, Ankara 1339) ve *Yunan İllerinde Zavallı Esirlerimiz* (Matbuat ve İstihbarat Matbaası, Ankara 1339) örneklerinde görüldüğü gibi çeşitli kitapları bastırmıştı.

1929 itibarıyla Hariciye Vekaleti’ne bağlı müdüriyet, İstihbarat ve Harici Matbuat olmak üzere iki müdürlükten oluşuyordu. 1931’de Cumhuriyet’in ilk matbuat/basın kanununun çıkartılmasının hemen öncesinde 1 Haziran 1931’de müdürlük -çeşitli kaynaklarda da kaydedildiği üzere- lağvedilmişti. Fakat bu dönemde kurumsal devamlılık açısından farklı çizgilerin ortaya çıktığı ileri sürülebilir. Zira 1931 yılında Hariciye Vekaleti’ne bağlıyken yine iki müdürlüklü “İstihbarat ve Matbuat Dairesi” seviyesine düşürülmüş ve başkanı da “İstihbarat ve Matbuat Dairesi Reisi” olarak anılmıştı. 1940 yılında teşkilat yapısında değişikliğe gidilerek Matbuat birimi, İstihbarat Dairesinden ayrılmış; İstihbarat Dairesi de “İstihbarat Dairesi Müdüriyeti Umumiyesi” adıyla tekrar Umum Müdürlük seviyesine yükseltilmişti. Matbuat Umum Müdürlüğü’nün ise 1932’de tekrar yapılandırılmasına yönelinmişti.

Nihayet 22 Mayıs 1933 tarihli 2205 Sayılı Kanun, Dahiliye Vekâleti Merkez Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki 1624 Sayılı Kanun’un bazı maddelerini değiştirmiş ve “1624 numaralı kanuna aşağıdaki madde ilâve edilmiştir: Matbuat Umum Müdürlüğü; bilumum gazete ve mecmuaları ve risaleleri ve emsali neşriyatı tetkik etmek ve Devleti alâkadar eden yazıları tefrik ile Vekâlet makamına bildirmek ve matbuat mensuplarının Matbuat Kanununun tayin ettiği vasıf ve şartları haiz olup olmadıklarını araştırmak ve Matbuat Kanununun hükümlerine nazaran matbuat harekâtını takip ile mükellef olmak üzere Dahiliye Vekâletinde bir Matbuat Umum Müdürlüğü teşkil edilmiştir”. Böylece 2. madde kanalıyla Dahiliye Vekâleti’ne bağlı olarak “Matbuat Umum Müdürlüğü”nün kuruluşu gerçekleştirilmiş oluyordu.

1934 yılında 2444 numaralı kanunla (Kabulü: 26 Mayıs 1934; Yürürlük tarihi: 1 Haziran 1934) Umum Müdürlüğün teşkilat ve görevleri belirlendi. Matbuat Umum Müdürlüğü istihbarat, yayın ve propaganda şeklinde üç temel görev üstlenmişti. Buna göre kurum, ülke içi ve dışında siyasi, ekonomik, kültürel-sosyal açılardan yerli ve yabancı basını izlemek, ulusal basının Türk devriminin prensiplerine, devlet siyasetine ve milletin ihtiyaçlarına uygunluğunu sağlamakla sorumluydu. Ayrıca milliyet ve demokrasiye aykırı fikir hareketlerini engelleyici önlemler almak, bunlarla basın kanalıyla mücadele etmek; basının öğretici özelliğini öne çıkaracak çalışmalar yapmak, gazetecilik kursları, basın birliği ve kulübü kurulması, basın kongreleri gibi yapılanmalarla ulusal gazeteciliğin seviyesinin yükselmesine rehberlik etmek temel işlerindendi. Bunların yanında Türkiye’nin tanıtımı ve karşı propaganda ile mücadele edecek ve

Matbuat/Basın kanununun uygulanmasını gözetecekti. Radyo, film ve tiyatro gibi kamuoyuyla ilgili araçları denetlemekle de yükümlüydü (Radyo yayıncılığının işletilmesi, 1938’de Posta Telgraf ve Telefon Umum Müdürlüğü’ne geçmişse de Matbuat Umum Müdürlüğü’nün 1 Haziran 1940’ta Başbakanlığa bağlanmasıyla tekrar Matbuat Umum Müdürlüğü’ne dönecekti). Ayrıca görevleriyle ilişkili birim ya da makamlarla temas ve çalışmalar gerçekleştirmekle görevliydi. Öte yandan 2444 sayılı kanun sayesinde İçişleri Bakanlığı’na bağlı çalışan Matbuat Umum Müdürlüğü, daha önce bakanlık bütçesini kullanırken (yıllık 4.000 TL) bağımsız bütçeye sahip olmuştu (yıllık 95.944 TL).

Bu yeniden yapılanmasıyla Matbuat Umum Müdürlüğü, 1930’lu yılların ortalarında propaganda açısından “iç” ve “dış” olarak ikiye ayrılmıştı. İç propagandayı “Ayın Tarihi” dergisi, dış propagandayı ise “La Turquie Kemaliste” dergisi üstlenirken bunların pazarlıkla devlet matbaasında basılmaları için 2/998 numaralı kararname yayımlanmıştı. Dış dünyayı izleyen bültenlerle çeşitli Türkçe ve yabancı dillerde kitaplar bastırılmıştı. 1930’ların ortalarında dergi, kitap, broşür, fotoğraf gibi toplam 1.583.802 parça tanıtım/propaganda malzemesi dağıtılmıştı. Dolayısıyla kurum belirlenen çerçeve içinde Türk devriminin görsel malzemelerle tanıtımına yoğunlaşmıştı.

1939 Eylül’ünde başbakanın basınla temasını sağlamak üzere Başvekalet Matbuat Bürosu kuruldu. Büronun başarısı üzerine 22 Mayıs 1940 tarih ve 3837 sayılı “Başvekâlete Bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun” çıkarılacaktı. Başbakanlığa bağlanmasından sonra Matbuat Umum Müdürlüğü, “matbuat”, “radyo” ve “turizm” olmak üzere üç alanda örgütlenmişti. İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla turizm faaliyetleri, basın-yayın işleriyle birlikte ele alındığından “Turizm Müdürlüğü” de 1941 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü bünyesine eklenmişti. Böylece müdürlük, Etüd Heyeti Reisliği, Hukuk Müşavirliği, Fen Müşavirliği, Teftiş Heyeti, Umum Müdürlük Bürosu, Basın Ataşelikleri, Bölge Müdürlükleri, İç ve Dış Yayın Daireleri, Radyo Dairesi, Turizm Dairesi, Basım ve Dağıtım Dairesi, Muamelât Müdürlüğü, Levazım Müdürlüğü, Evrak Müdürlüğü, İstatistik Müdürlüğünü kapsar hale gelmişti. Doğal olarak kurumun evrimi ve ulaştığı konumu gösterecek/somutlaştıracak şekilde bütçe eğrisi de değişecekti:

1920 - 109.543

1921 - 88.010

1922 - 110.705

1923 - 110.705

1924 - 136.390

1925 - 601.463

1926 - 564.655

1927 - 494.068

1928 - 472.905

1929 - 440.362

1934 - 95.944

1935 - 111.398

1936 - 136.390

1937 - 186.009

1938 - 186.009

1939 - 186.009

1940 - 974.200 TL

16 Temmuz 1943 tarih ve 4475 sayılı kanunla Matbuat Umum Müdürlüğü'nün adı, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Dünya Savaşı'nın ardından artan turizm hareketliliğinden üst düzeyde yararlanabilmek ve yeni ihtiyaçlara karşılık verebilmek doğrultusunda söz konusu umum müdürlük görevlerini, 24 Mayıs 1949 tarih ve 5392 sayılı Kanun'la yine Başbakanlık'a bağlı yapılandırılan Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'ne (BYTGM) bırakmıştır.

Genel Müdürlüğün görevleri, Kanun'un 2. maddesinde "basın ve yayın ve diğer vasıtalarla Türkiye'yi dışarda tanıtmak ve içerde Cumhuriyet esaslarını ve Türk Demokrasisinin gelişmelerini yaymak, basın ve yayın meslekinin ifasıyla ilgili işlere bakmak, iç ve dış turizmi geliştirecek tedbirleri almaktır" şeklinde tanımlanmıştır. Teşkilat yapısı, Genel Müdürlük Bürosu, Yayınlar ve Haberler Dairesi, Tanıtma Dairesi, Turizm Dairesi, Radyo Dairesi ve İdari İşler müdürlüklerine dayandırılmıştır. Radyo Yayınları Danışma Kurulu, Turizm Danışma Kurulu ve Müdürler Komisyonu gibi organlar da hayata geçirilmiştir. Bu dönemde, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü kısa ve uzun metrajlı filmler yapmaya başlayacaktı.

İlerleyen süreçte, 27 Ekim 1957 seçimlerinden sonra kurulan 5. Adnan Menderes Hükümetinde 4951 sayılı Kanundan (Devlet Daireleri Başbakanın teklifi ve Cumhurbaşkanı'nın onaması ile Bakanlıklara ayrılır) hareketle "Basın Yayın ve Turizm Vekâleti" kurulmuştur. 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'na dönüşüm gerçekleştirilirken Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü bu bakanlığın birimi haline getirilmiştir. 1968'in ilk aylarında (27 Şubat 1968 tarih ve 4/139 sayılı Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile) Başbakanlığa bağlı "Basın Yayın Genel Müdürlüğü" yeniden faaliyete geçirilmiştir. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın turizm ve turizm tanıtması dışında kalan hizmetlerinin Başbakanlığa bağlı Basın-Yayın Genel Müdürlüğü'nce yürütülmesi tercih edilmiştir.

1973 seçimlerinden sonra 1974 başlarında kurulan kabinede Başbakanın önerisi ve Cumhurbaşkanı'nın onayıyla Başbakanlığa bağlı olan Basın-Yayın Genel Müdürlüğü yeniden Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlanacaktı. Bu durum 15 Eylül 1982'de 46 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Devlet Tanıtma Teşkilâtı Kurulması"na kadar devam etmişti. İki yıl sonra, 8 Haziran 1984 günü Bakanlar Kurulu'nca Başbakanlığa bağlı olarak çalışacak "Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü" kurulması kararlaştırılırken 18 Haziran 1984 tarihinde 231 sayılı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yayımlanmıştır. Kuşkusuz bu tarihten sonra yaşanan önemli ve son gelişme, kurumun 2018 yazında bir başka ifadeyle 21. yüzyılın ilk çeyreği içinde kapatılması olacaktır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanacak şekilde kurumun tarihsel evrimine bütünlük içinde yaklaşıldığında somutlaşan iki özelliğinden bahsedilebilir. Öncelikle kurum son dönem Osmanlısında Matbuat Müdürlüğü olarak ilk kez ortaya çıkmıştır. Ancak bu örgütlenmeyle 1920'de başlayan, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nden Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'ne uzanan çizgi arasında farklılıklar bulunmaktadır. Osmanlı döneminde kurum basın düzlemini kontrol ve sansür merkezli daha tek düze işlevle yapılandırılmıştır. Cumhuriyet dönemindeki çizgi ise Milli Mücadele'nin erken dönemlerinden yani daha Cumhuriyet öncesinden itibaren farklı anlayış ve yaklaşımla, farklı özelliklerle ve ihtiyaçlara bağlı fonksiyonel görevler üstlenmiş şekilde ön plana çıkmaktadır. Konjonktürel faktörlerin de

belirleyiciliğiyle bütün bunların merkezinde en baştan mücadele, propaganda, tanıtım ve çağdaşlaşma hedefleri durmuş; bu hedef, nitelik ve özellikler, Milli Mücadele, Ankara, Cumhuriyet, Türk Devrimi, yeni Türkiye gibi farklı zaman, süreç ve düzlemlerde gelişimini sürdürmüştü. Hatta 20. yüzyıl ortalarından itibaren turizmi de kapsar hale gelmiştir.

Diğer yandan kurum, kuruluş sürecinde yani 1920'li yıllarda doğrudan ya da vekaleten Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Süleyman Necati (Güneri), Galip Bahtiyar (Göker), Muhittin (Birgen), Mehmet Suat Davaz, Hüseyin Ragıp (Baydur), Ethem Hidayet (Akımsar), Ahmed Ağaoğlu, Alaeddin, Zekeriye Sertel, Ercümen Ekrem (Talu) ve Saffet Tuncay beyler tarafından yönetilmişti. Özellikle Hamdullah Suphi, Abidin Daver, Ağaoğlu Ahmet, Yusuf Hikmet Bayur, Nedim Tör ve diğer isimlerin de örneklediği gibi kurum, 20. yüzyılın ilk çeyreğine denk düşen kuruluşundan itibaren Türkiye'nin basın ve entelektüel hayatından seçkin ve önemli isimlerin yer aldıkları, faaliyet gösterdikleri platformlardan -hatta belki de mesleki okullardan- biri olmuştur. İlerleyen tarihlerde Ahmet Şükrü Esmer, Alptemur Kılıç, Orhan Koloğlu gibi isimlerin bu misyonu kısmen de olsa devam ettirdikleri ileri sürülebilir.

Eminalp MALKOÇ

Kaynakça

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30.11.1.0/1.3.2, Tarih:13.11.1339.

BCA, 30.11.1.0/34.23.20, Tarih:26.09.1927.

BCA, 30.18.1.2/46.49.18, Tarih:14.07.1934.

Resmi Gazete:

Ceride-i Resmîye, 14 Şubat 337 (No:2), s.2-3.

Ceride-i Resmîye, 11 Nisan 337 (No:10), s.3.

Resmi Gazete, 28 Mayıs 1949 (No:7218), s.16206-16210.

Resmi Gazete, 21 Eylül 1982 (No:17819), s.3-7.

Sürelî Yayınlar:

Hakimiyet-i Milliye, 10 Kanun-ı Sani 1336 (No:1).

Cumhuriyet, 9 Şubat 1954 (10608).

Meclis Zabıtları:

TBMMZC, Devre I, C. 2, İ. 25, 7 Temmuz [Haziran] 1336/1920.

TBMMZC, Devre I, C. 4, İ. 72, 25 Eylül 1336/1920.

TBMMZC, Devre I, C. 5, İ. 82, 13 Ekim 1336/1920.

TBMMZC, Devre I, C. 8, İ. 159, 28 Şubat 1337/1921.

TBMMZC, Devre I, C. 22, İ. 99, 9 Eylül 1338/1922.

TBMMZC, Devre I, C. 23, İ. 103, 16 Eylül 1338/1922.

TBMMZC, Devre I, C. 23, İ. 114, 7 Ekim 1338/1922.

Kitap, Makale ve Tezler:

Atatürk ve Anadolu Ajansı, 2. bs, (Hrz. Safa Tekeli), Anadolu Ajansı Yayınları, Ankara 2005.

BENGİ, Hilmi, "Tarihsel Süreç İçinde Anadolu Ajansı'nın Özgün Kurumsal Yapısı (1920-2011)", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S.50/2012, s. 299-341.

Cumhuriyet Halk Partisi On Beşinci Yıl Kitabı, 1938.

ÇAĞLAK, Aykut, **Milli Mücadele'de Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi**, AÜ Türk İnkılap Tarih Enstitüsü (Basılmamış YL Tez), Ankara 2011.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM IV. Dönem 1931-1935**, C 1, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

ÇUFALI, Mustafa, **Türk Parlamento Tarihi, TBMM VIII. Dönem 1946-1950**, C 1, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 2012.

DEMİREL, Fatmagül, **II. Abdülhamid Döneminde Sansür**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2007.

EVCİN, Erol, "Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda Faaliyetleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S 32/94, 2017, s.95-160.

GÖR, Emre, **II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı İstihbarat Ağı 1876-1909**, (Basılmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara 2018.

GÜNYOL, Vedat, "Matbuat-Türkler", **İslam Ansiklopedisi**, C 7, MEB Yayınları Basımevi, İstanbul 1988, s.367-380.

GÜZ, Nurettin, **Türkiye'de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)**, 2.bs., Turhan Kitabevi, Ankara 2008.

İNÜĞÜR, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, 5.bs., Der Yayınları, İstanbul 2005.

İSKİT, Server, **Türkiyede Matbuat İdareleri ve Politikaları**, Başvekalet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 1943.

KARDEŞ, Fethi, **Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, 60 Yılın Hikayesi**, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1980.

KOÇER, Dilara N., "Türkiye'de 'Kamu Diplomasisi'nin Kurumsallaşması: Matbuat İdaresi'nden İletişim Başkanlığına", **Konya Sanat Dergisi**, S 2/2019, 87-102.

MALKOÇ, Eminalp, **Cumhuriyet'ten Büyük Söylev'e Ankara-İstanbul İkilemi (1923-1927)**, Derin Yayınları, İstanbul 2014.

Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Savaşı, C 1-2, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, İstanbul

2013.

ÖZCOŞKUN, Ali Rıza, **Cumhuriyetin Kuruluşundan Bugüne Dışişleri Bakanlığı Teşkilat Yapısı (1920-2018)**, Türk Diplomatik Arşivi Yayınları 2018.

ÖZKAYA, Yücel, **Millî Mücadele’de Atatürk ve Basın (1919-1921)**, Ankara, ATAM Yayınları, 2007.

ÖZTOPRAK, İzzet, **Türk ve Batı Kamuoyunda Millî Mücadele**, Ankara 1989.

TDV İslam Ansiklopedisi, C 11 (İstanbul 1995); C 15 (İstanbul 1997); C 40 (İstanbul 2011).

EKLER

Ek 1:

مطبوعات و انتشارات مدیریت موسسه فرهنگی ۱۳۸۵

خلافت و ملی حاکمیت

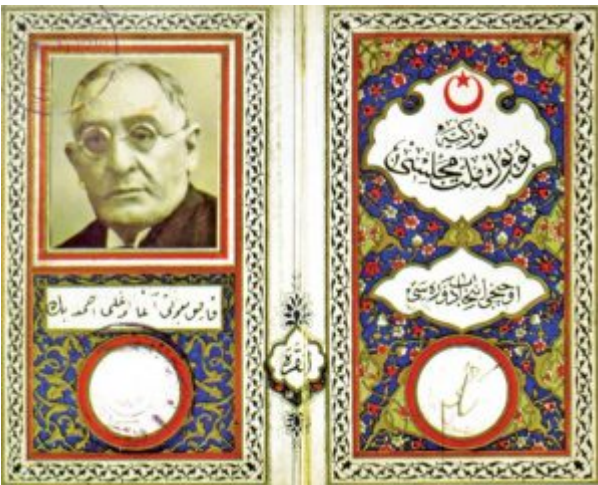
خلافت و ملی حاکمیت سماقی حلقهده مختلف ذواتک مطالعات
و معالجاتنن مرکب بر رسالهبر

آفره — مطبوعات انتشارات علمی

۱۳۸۹

Ek 2:

Ağaolu Ahmet (TDV İslam Ansiklopedisi)

Ek 3:

Ek 4:

H.O. T.C. **DAİRLİYE VEKİLETİ** **CUMHURİYET ARŞİVİ**
Matbuat Umum Müdürlüğü **BASINLARIN HAYATI**

Matbuat Umum Müdürlüğü bu bülteninde, yabancı basınlar da Türkiye hakkında yazılan makale ve haberleri verir. Bu bülten nehir için değil, gazeteleri tenvir maksadıyla gönderilmiştir. Başrı takdirinde gazetelerinin devletin iç ve dış politikası vaziyetini nazarı itibare alınmalıdır. Takdir hakkı gazetelere aittir.

1 Senteğin 1938
No: 217

İNGİLİZ BASINI:

"Glasgow Bülteni" gazetesinin 12 ilkteğin 1938 tarihli mubasından:

Hazilerin Bulgaristanda ticari teşebbüsleri

Yugoslavyada ve Türkiyede muvaffakiyetli müakereler ve anlaşmalar yapan Alman İktisat Nazırı Dr. Funk Sofya muvasalâtı Bulgar mali ve ticari mahafili tarafından büyük bir alaka ile beklenmektedir. Alman nazırının Sofyada kalacağı üç gün zarfında Almanya ile Bulgar

BCA, 30.10.0.0/85.558.8 Tarih: 01.11.1938

Ercümen Ekrem Talu (TDV İslam Ansiklopedisi)

KARAR 13894

1- Açık bulunan I inci derece kadrolu Basın-Yayın Genel Müdürlüğüne, Genel Müdür Başyardımcısı Orhan Koloğlu'nun, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 60 inci maddesinin (B) bendi uyarınca atanması uygun görülmüştür.

2- Bu Kararı Tutan ve Tanıtma Bakanı yürütür.

10 Eylül 1974

BCA, 30.11.1.0/4054.45.8 Tarih: 10.09.1974

29/03/2025 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/basin-yayin-genel-mudurlugu-matbuat-ve-istihbarat-muduriyet-i-umumiyesi-2/?pdf=4698> adresinden erişilmiştir